

Halina CHŁODNICKA¹

PROCES UPADŁOŚCI W ASPEKTACH RACHUNKOWOŚCI I PODATKOWYCH

Ogłoszenie upadłości wobec jednostki prowadzącej rachunkowość nie zwalnia upadłego z obowiązku dalszego jej prowadzenia w czasie postępowania wykonawczego. Z prowadzeniem działalności gospodarczej wiąże się obowiązek podatkowy ciążyący na jednostkach. Z niewielkimi wyjątkami upadła jednostka, podlega obowiązkowi podatkowemu przewidzianemu w ustawach o podatku dochodowym od osób prawnych, osób fizycznych, oraz od podatku od towarów i usług i podatku akcyzowym. Prowadzenie rachunkowości w procesie upadłościowym oparte jest o Ustawę o Rachunkowości, co dotyczy zarachowania kosztów. Po zmierzeniu wyodrębnionych kosztów upadłości w wielu przypadkach może się okazać, że lepszym wyjściem byłby układ pomiędzy upadłymi a wierzycielami.

1. UPADŁOŚĆ A ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Procesy upadłości w Polsce są długotrwałe, koszty tych procesów są wysokie, ponieważ są związane z utrzymaniem biura syndyka, zabezpieczeniem majątku upadłego, kosztami wyceny i eksploatacji tego majątku, zleceń komorników na przeprowadzenie licytacji.

Działalność syndyka podporządkowana jest celowi optymalizacji, zaspokojenia praw wierzycieli w danej funkcji czasu przy określonych wartościach ekonomiczno-prawnych. Niedopuszczalną praktyką jest deprecjacja i dezintegracja funkcjonalna masy upadłości z przyczyn leżących po stronie syndyka, który nierozważnie gospodarował powierzonymi mu dobrami. Wynika z tego zasada zakazu ryzykowania ponad jakąkolwiek miarę. Z kolei syndyk powinien pamiętać o zachowaniu płynności postępowania upadłościowego przez cały czas trwania tego postępowania.

Ogłoszenie upadłości wobec jednostki prowadzącej rachunkowość nie zwalnia upadłego z obowiązku dalszego jej prowadzenia w czasie postępowania wykonawczego. Jednak ogłoszenie upadłości znacznie zmienia te zasady, szczególnie w kwestii wyceny aktywów i pasywów oraz sprawozdawczości jednostki. Aby zamknąć księgi, jednostka postawiona w stan upadłości powinna ustalić stan aktywów i pasywów na dzień poprzedzający postawienie jej w stan upadłości. Zgodnie z art. 68 i 69 „Ustawy z 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze” (DzU z 2009 r., nr 175, poz. 1361)² upadły ma ustalić skład masy upadłości na podstawie wpisów w księgach oraz dokumentów bezspornych. Następuje to poprzez sporządzenie spisu inwentarza. To zagadnienie w PUiN budzi wiele wątpliwości³:

- a) co do ustalenia stanu wszystkich aktywów i pasywów czy tylko stanu aktywów wchodzących w skład „masy upadłościowej”;
- b) czy ustalenie tych danych ma nastąpić na podstawie ksiąg (art. 69 PUiN), spisu in-

¹ Dr inż. Halina Chłodnicka, Zakład Finansów i Bankowości, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska.

² Ustawa ta dalej jest określana jako PUiN.

³ M. Bugajny, G. Troniewicz, *Prawo upadłościowe, a rachunkowość upadłego*, Rachunkowość 2003/12, s. 4.

wentarza (art. 69 PUiN), czy też na podstawie zapisów ksiąg zweryfikowanych inwentaryzacją;

- c) co rozumie się przez „spis inwentarza” – słowu temu nadaje się dwojakie znaczenie:
- to trwale składniki majątku, a więc bez należności, wartości niematerialnych i prawnych itp. albo
  - spis faktycznego stanu wszystkich składników majątku.

Na tle przedstawionych wątpliwości celowe wydaje się stosowanie przepisów ustawy o rachunkowości, w których według art. 19 tej ustawy inwentarz to wykaz aktywów i pasywów, potwierdzony ich inwentaryzacją. Ustawa o rachunkowości wydaje się nadrzędna w wykonywaniu omówionych czynności. Takie zmiany powinny być doprecyzowane w prawie upadłościowym.

Prowadzenie inwentaryzacji jest szczególnie ważne w postępowaniu upadłościowym ze względu na ustalenie rozmiarów masy upadłości.

Rachunkowość prowadzona przez syndyka dla celów zarządu rozporządzania oraz likwidacji masy upadłości może być prowadzona na tych samych urządzeniach księgowych, na których była prowadzona przez przedsiębiorcę przed ogłoszeniem jego upadłości⁴.

Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt. 6. UR obowiązki, które ustawa nakłada na kierowników, dotyczą również syndyka. Szczegółowe zasady dotyczące prowadzenia oraz likwidacji masy upadłości przedsiębiorcy znajdującego się w stanie upadłości obowiązują przede wszystkim w zakresie⁵:

1. otwierania i zamykania ksiąg rachunkowych;
2. przeprowadzania inwentaryzacji;
3. wyceny aktywów;
4. ujmowania w księgach rachunkowych kapitałów funduszy własnych;
5. przekazywania danych.

Księgi handlowe otwiera się na dzień rozpoczęcia upadłości i powinno to nastąpić nie później jak w ciągu 15 dni od tego zdarzenia⁶.

W wypadku upadłości bezzasadne staje się stosowanie zasady kontynuacji działania. Zasada kontynuacji działania została przerwana w momencie postawienia jednostki w stan upadłości. W związku z tym do wyceny majątku zostaje zastosowany art. 29 UR.

Zgodnie z art. 29 UR o wycenie składników decyduje realna ocena rynkowa, możliwa do osiągnięcia w sprzedaży, ale nie wyższa od cen nabycia lub kosztów wytworzenia pomniejszonych o dotychczasowe odpisy amortyzacyjne, a także o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości. Oznacza to⁷:

- wycenę środków trwałych, środków trwałych w budowie, wartości niematerialnych i prawnych, papierów wartościowych, zapasów – w cenach, w których figurują w ewidencji księgowej nie wyższych od ich cen sprzedaży netto, a więc cen, po których możliwa jest ich sprzedaż, pomniejszonych o VAT, podatek akcyzowy i koszty, które trzeba jeszcze ponieść, aby sprzedaż doszła do skutku;
- wycenę należności w kwotach przypuszczalnej zapłaty;

⁴ A. Szrednicki, W. Sokołowicz, S. Matura, *Prawo upadłościowe w praktyce*, C.H. Beck, Warszawa 1999, s. 307.

⁵ *Ibidem*, s. 308.

⁶ J. Zadura, *Rachunkowość jednostek postawionych w stan upadłości – wpływ orzeczenia upadłości na sposób prowadzenia rachunkowości*, „Serwis Finansowo-Księgowy” 2000/47, s. 9.

⁷ M. Bugajny, G. Troniewicz, *op. cit.*, s. 5.

- naliczanie od zobowiązań odsetek do dnia ogłoszenia upadłości, w tym także od wierzytelności należnych od upadłego, których termin płatności nie upłynął;
- opisanie aktywów, które z powodu niekontynuowania działalności przestały mieć wartość (produkcja niezakończona, czynne rozliczenia międzyokresowe); odpowiednio skrupulatnego ujawnienia i opisanie wymagają też zasady, które wobec zaniechania kontynuacji utraciły wartość rynkową (dotyczy to np. programów komputerowych, urządzeń, zapasów).

Utrata wartości aktywów oznacza brak przewidywanych korzyści ekonomicznych. Zachodzi wówczas konieczność dokonania odpisu aktualizującego doprowadzającego wartość składnika aktywów, a w przypadku jej braku – do ustalonej w inny sposób wartości godziwej. Wynik korekty wyceny postawienia jednostki w stan upadłości wprowadza się do ksiąg na dzień rozpoczęcia postępowania upadłościowego. Różnice między tymi ocenami a cenami historycznymi zaliczane są odpowiednio do pozostałych kosztów operacyjnych lub mają wpływ na kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny. W związku z tym, że jednostka jest w stanie upadłości, odpisy aktualizujące wartość rzeczowych aktywów obrotowych powinny być dokonywane w pozostałe koszty operacyjne bez względu na rodzaj zapasu (art. 34 ust 5 UR).

Artykuł 29 ust. 1 UR wskazuje równocześnie, że należy utworzyć rezerwę na przewidywane koszty lub straty spowodowane zaniechaniem lub utratą zdolności do kontynuowania działalności (np. koszty odszkodowań, zwolnień grupowych). Tworzona ona jest w przeddzień postawienia jednostki w stan upadłości, na koniec roku obrotowego przypadającego w czasie trwania postępowania upadłościowego. Rezerwy te dotyczą oszacowanej skali niepewności przyszłych efektów bieżących działań, ich funkcją zaś jest wykreowanie ekwiwalentu na spodziewane straty i inne wydatki, których nie zaprezentowano w kosztach działalności jednostki gospodarczej. Natomiast ich zadaniem może być antycypowanie planowanych zmniejszeń przychodów lub innych ewentualnych strat⁸. Rezerwy te obciążają pozostałe koszty operacyjne i wykazywane są grupie B pasywów.

Składniki kapitału (funduszu) własnego przedsiębiorcy postawione w stan upadłości należy na dzień rozpoczęcia postępowania upadłościowego połączyć w jeden kapitał (fundusz) podstawowy, zmniejszając go o:⁹

- wartość udziałów własnych przeznaczonych do sprzedaży;
- należne wkłady na poczet kapitału, o ile nie wezwano zainteresowanych do ich wniesienia, oraz o własne akcje przeznaczone do sprzedaży,

Sprzedaż składników mienia upadłego, spłatę należności występujących w toku postępowania upadłościowego księguje się według ogólnych zasad. Na sprzedaży mogą powstać zyski lub straty.

W toku postępowania ponadto może się zdarzyć, że¹⁰:

- kwota zobowiązania zostanie ustalona w innej wysokości niż figurująca w księgach – różnica odnoszona jest w pozostałe koszty lub przychody operacyjne, albo finansowe;
- wierzyciel nie potwierdzi zobowiązania, względnie nie zgłosi roszczenia – nie należy odpisywać takiego zobowiązania do końca postępowania upadłościowego;

⁸ R. Niemczyk, *Rezerwy w rachunkowości*, Wydawnictwo TNOiK, Bydgoszcz 2000, s. 154.

⁹ Ustawa o rachunkowości z 29 września 1994 r. (DzU z 2009 r., nr 152, poz.1223, ze zm.), art. 36, ust. 3.

¹⁰ M. Bugajny, G. Troniewicz, *op. cit.*, s. 8.

- należności czy składniki majątkowe mogą na podstawie decyzji sędziego-komisarza, wymagać odpisania – dokonuje się tego na ogólnych zasadach.

2. UPADŁOŚĆ W ROZWIĄZANIACH PODATKOWYCH

Z prowadzeniem działalności gospodarczej wiąże się obowiązek podatkowy ciążyący na jednostkach. Dlatego też z reguły po ogłoszeniu upadłości z niewielkimi wyjątkami upadła jednostka podlega obowiązkowi podatkowemu przewidzianemu w ustawach o podatku dochodowym od osób prawnych, osób fizycznych oraz od podatku od towarów i usług i podatku akcyzowym.

W odniesieniu do podatku dochodowego od osób prawnych podmioty gospodarcze, wobec których ogłoszono upadłość, podlegają opodatkowaniu podatkiem dochodowym na ogólnych zasadach. Po sporządzeniu spisu inwentarza i sprawozdania finansowego albo po złożeniu pisemnego sprawozdania ogólnego syndyk przeprowadza likwidację masy upadłości (art. 308 PUiN). Przed rozpoczęciem likwidacji masy upadłości syndyk może sprzedać ruchomości, jeżeli jest to potrzebne do zaspokojenia kosztów postępowania. Ponadto syndyk może sprzedać ruchomości, które ulegają szybkiemu zepsuciu lub wskutek opóźnienia sprzedaży straciłyby znacznie na wartości albo których przechowywanie pociągnie za sobą koszty zbyt wysokie w stosunku do ich wartości (art. 310 PUiN). Likwidacji masy upadłości dokonuje się przez sprzedaż przedsiębiorstwa upadłego w całości lub jego zorganizowanych części, sprzedaż nieruchomości i ruchomości, ściąganie wierzytelności od dłużników upadłego i wykonanie innych jego praw majątkowych wchodzących w skład masy upadłości albo ich zbycie (art. 311 PUiN). W razie ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego można prowadzić dalej przedsiębiorstwo upadłego, jeżeli możliwa jest sprzedaż przedsiębiorstwa upadłego w całości lub jego zorganizowanej części. Syndyk dokonujący likwidacji majątku upadłego wykonuje czynności określone w art. 2 ustawy o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym. W przepisach ustawy VAT nie przewiduje się zwolnienia czynności wykonywanych przez syndyka zarządzającego majątkiem upadłego. W obecnym prawie upadłościowym i naprawczym (160 ust.1) postanowiono, że w sprawach dotyczących masy upadłości syndyk, zarządca lub nadzorca sądowy dokonują czynności na rachunek upadłego, lecz we własnym imieniu. Odnośnie zatem do wszelkich odpłatnych czynności, dostaw towarów oraz świadczenia usług wykonanych na rachunek upadłego w następstwie decyzji zarządczych syndyka podatnikiem VAT pozostaje upadły (art. 15 ust. 1 „Ustawy o podatku VAT”). W następstwie tego to syndyk jako zarządzający majątkiem upadłego winien dokonywać również rozliczenia upadłego z tytułu podatku od towarów i usług w okresie sprawowania swojej funkcji. Jednocześnie w obecnym unormowaniu podatku od towarów i usług syndyk, zarządca oraz nadzorca sądowy w zakresie wykonywanych przez siebie odpłatnych czynności są podatnikami VAT (art. 15 ust. 2 ustawy o VAT). Jednak dla drobnych przedsiębiorców w art. 113 i nast. „Ustawy o podatku VAT” przewidziano możliwość zwolnienia podmiotowego od VAT, lecz tylko w okolicznościach przewidzianych w tych przepisach.

Sprzedaż dokonywana w postępowaniu upadłościowym przeważnie dotyczy rzeczy używanych w rozumieniu art. 43 ust. 1 pkt. 2 „Ustawy o podatku VAT”, a zatem do sprzedaży tej może znaleźć zastosowanie, zgodnie z którym wolna jest od tego podatku sprzedaż towarów używanych, jeżeli z nabyciem sprzedanych rzeczy nie było związane prawo obniżenia podatku należnego o podatek naliczony. Jak długo będą wykonywane czynności podlegające opodatkowaniu, tak długo na upadłym będzie ciążył obowiązek podatkowy ww. podatku. Zgodnie z art. 29 ustawy obrotu powstałe przy sprzedaży po-

winy być opodatkowane VAT i podatek odprowadzony do urzędu skarbowego. Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z art. 316 PUiN przedsiębiorstwo upadłego powinno być, jeżeli to będzie możliwe, sprzedane jako całość. W takim przypadku sprzedaż ta – na postawie art. 6 pkt. 1 „Ustawy o podatku VAT” – nie podlega opodatkowaniu VAT. Przewadzona w toku upadłości działalność gospodarcza i zyskane z tego tytułu dochody podlegają opodatkowaniu tak, jak dochody osiągane w zakresie normalnej działalności gospodarczej. Dotyczy to również dochodu osiągniętego z likwidacji masy upadłości.

W upadłości istotny problem dotyczy pracowników. Z pracownikami upadłego po ogłoszeniu upadłości syndyk może na mocy art. 41(1) par. 2 Kodeksu Pracy rozwiązać stosunek pracy, wyłączając jakiegokolwiek przepisy chroniące stosunek pracy. Wypowiedzenie umowy o pracę następuje z dwutygodniowym wypowiedzeniem, które może być złożone zarówno przez syndyka, jak i pracownika. Pracownikowi przysługuje przewidziana odprawa oraz odszkodowanie. To zagadnienie jednak stanowi temat na kolejny artykuł. Ponadto w sprawie wynagrodzeń pracowników istnieje Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, który jest państwowym funduszem celowym, utworzonym w celu zaspokojenia roszczeń pracowniczych w przypadku niemożności ich zaspokojenia z powodu niewypłacalności pracodawcy. Fundusz utworzono na mocy „Ustawy z 29 grudnia 1993 roku o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy” (DzU z 1994 r. nr 1). Ustawa reguluje zasady i zakres ochrony roszczeń pracowniczych, a w tym w szczególności określa osoby uprawnione do uzyskania świadczeń z funduszu oraz rodzaje świadczeń podlegające zaspokojeniu¹¹.

Po przeprowadzonej analizie strategii zarządzania podmiotem upadłym widać, jakie mogą być koszty tego postępowania. Artykuł 343 prawa upadłościowego i naprawczego wskazuje na kolejność regulowania zobowiązań. Jednak w ust. 2 tego artykułu określa się, że w pierwszej kolejności, niezwłocznie, w miarę posiadanych środków pokrywa się koszty postępowania upadłościowego.

3. KOSZTY POSTĘPOWANIA UPADŁOŚCIOWEGO

Prawo upadłościowe i naprawcze koszty postępowania upadłościowego określa w pojęciu wydatków. Wydatek oznacza rozchód środków pieniężnych. Jednak nie każdy wydatek pieniężny jest kosztem, natomiast na pewno każdy koszt musi pociągać za sobą wydatek pieniężny. Wszystkie wydatki, które nie zmieniły się w koszty pozyskania przychodów, podlegają aktywowaniu, czyli są wykazane w bilansie. Koszty aktywowane staną się kosztami uzyskania przychodów dopiero w momencie ich sprzedaży, rozliczenia. Jednak art. 230 ust.1 PUiN nie określa tego jednoznacznie – jest tak sformułowany, że można wnioskować, iż dopiero wydatek pociąga za sobą zarachowanie kosztu. Brzmi on bowiem: „Do kosztów postępowania upadłościowego zalicza się opłaty sądowe oraz wydatki niezbędne dla osiągnięcia celu postępowania”, ale koszt upadłości może być zarachowany wcześniej i to on pociąga za sobą wydatek, o czym wskazuje art. 230 ust. 2 i 3.

¹¹ Rozszerzenie zakresu świadczeń pracowniczych podlegających zaspokojeniu ze środków Funduszu zostało dokonane na mocy art. 6 ust. 3 przedmiotowej ustawy w drodze rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 11 stycznia 1995 roku w sprawie rozszerzenia zakresu świadczeń pracowniczych podlegających zaspokojeniu ze środków Funduszy Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych (DzU nr 7, par. 35). Tryb składania wykazów i wniosków o wypłatę świadczeń z Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, przekazywania środków z tego Funduszu oraz dokonywania wypłat świadczeń, rozporządzenie zmieniające z 21 października 1997 roku (Dz U nr 134, poz. 891).

Ustęp 2 i 3 tego artykułu wskazują na rozdzielenie tych pojęć na wydatki postępowania upadłościowego i koszty postępowania upadłościowego. Oznacza to, że powstałe koszty upadłości powinny być wydatkiem, ale może nastąpić przesunięcie w czasie pomiędzy kosztem a wydatkiem. Wynika z tego, że art. 230 został zaciemniony poprzez wpisanie w ust. 1 tego artykułu słowa „wydatki”.

Prowadzenie rachunkowości w procesie upadłościowym oparte jest na „Ustawie o rachunkowości”, a w zakresie zarachowania kosztów nadrzędnym prawem jest art. 6 tej ustawy. W związku z tym art. 230 ust. 1 Prawa upadłościowego i naprawczego powinien przyjąć następującą formę: „Do kosztów postępowania upadłościowego zalicza się opłaty sądowe oraz koszty niezbędne do osiągnięcia celu tego postępowania”.

Koszty upadłości pojawiają się jeszcze przed procesem upadłości¹². Do kosztów tych można zaliczyć koszty bezpośrednie związane z wystąpieniem trudnej sytuacji finansowej. Można do nich zaliczyć¹³:

- koszty dodatkowych odsetek w związku z nieterminowymi płatnościami zobowiązań;
- koszty renegeacji umów terminowych;
- koszty doradztwa prawnego;
- koszty wyceny majątku pod zastaw;
- koszty utraty wartości aktywów w związku z ich wyprzedają;
- inne koszty, na przykład sądowe, komornicze;
- koszty zmiany umów.

Ponadto do kosztów przed procesem upadłości można zaliczyć tak zwane koszty pośrednie obejmujące:

- koszty kontraktów wynikające ze zmienności inwestycyjnej;
- utratę sprzedaży i zysku;
- koszty restrykcji finansowych stosowanych wobec przedsiębiorstw z trudnościami finansowymi;
- straty wywołane niechęcią do prowadzenia interesów z taką jednostką;
- obniżenie standardów warunków pracy pracowników;
- koszty deprecjacji prestiżu zawodowego kierownictwa podejrzanego o nieudolność zarządzania.

Jednak najważniejsze koszty upadłości powstają wtedy, gdy zostaje przerwana zasada kontynuacji działania, czyli już w samym procesie upadłości. Pierwsze lata realizacji procesu upadłościowego rodzą powstanie istotnych kosztów upadłości.

Poza główną funkcją upadłości, jaką jest zaspokojenie wierzycieli, postępowanie upadłościowe odgrywa także dodatkową rolę – pozwala na likwidację przedsiębiorcy, który utracił możliwości dalszego działania na rynku.

Należy zaznaczyć, że sprawozdane rachunkowe przedstawione przez syndyka określa wpływy i wydatki ze wskazaniem kiedy, od kogo, za co i jaka kwota wpłynęła oraz kiedy, komu, z jakiego tytułu i jaką kwotę wypłacono. Czyli faktyczne przychody i rozchody

¹² Koszty upadłości można zdefiniować jako uprawdopodobnione zmniejszenie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych o wiarygodnie określonej wartości, powodujące pogarszanie się sytuacji finansowej jednostki gospodarczej, wiążące się z powstaniem dodatkowych obciążeń determinujących przyszły proces upadłości w formie zmniejszenia wartości aktywów albo zwiększenia wartości zobowiązań lub rezerw. Por. H. Chłodnicka, *Koszty upadłości jednostki gospodarczej w świetle zasad rachunkowości*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. B. Micherdy w Akademii Ekonomicznej, Kraków 2004.

¹³ S.C. Myers, *Capital Structure Puzzle*, „Journal of Finance” 1984/39.

środków pieniężnych. Natomiast koszty upadłości to nie tylko wpływy i wydatki, składają się na nie też zarachowane, ale nieuregulowane pozostałe koszty.

Według ustawy do wydatków postępowania upadłościowego będących kosztami procesu upadłościowego należą (art. 230 PUiN):

- wynagrodzenie syndyka za czynności odpowiadające wykonanej pracy. Wysokość wynagrodzenia nie może przekroczyć wartości 3% funduszu masy upadłości. Jeżeli wartość 3% funduszu masy upadłości nie jest wystarczająca do ustalenia wynagrodzenia, to ustala się wynagrodzenia w wysokości nieprzekraczającej stu czterdziestokrotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku w czwartym kwartale roku poprzedniego, ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego. Syndykowi przysługuje ponadto prawo do zwrotu wydatków koniecznych, poniesionych w związku z wykonywaniem czynności, jeżeli wydatki te zostały uznane przez sędziego-komisarza. W szczególnie uzasadnionych przypadkach sąd może określić wynagrodzenie wyższe niż wcześniej opisane (jednak nie więcej niż 10%): w przypadku wykonania ostatecznego planu podziału w ciągu roku od upływu terminu do zgłaszania wierzytelności lub zaspokojenia w całości wierzytelności i należności kategorii drugiej, trzeciej i co najmniej w połowie kategorii czwartej, z wyłączeniem okresu prowadzenia postępowania upadłościowego z możliwością zawarcia układu jest to uzasadnione zwiększonym nakładem pracy. Jeżeli syndyk prowadzi przedsiębiorstwo upadłego, to w przypadkach uzasadnionych szczególnym nakładem pracy może otrzymać z tego tytułu dodatkowe wynagrodzenie nieprzekraczające 10% osiągniętego rocznego zysku. O wynagrodzeniu i zwrocie wydatków syndyka orzeka sąd na jego wniosek. Wniosek o wysokość wynagrodzenia składa syndyk do sądu w terminie dwóch miesięcy od ich powołania (art. 162, 163, 165 PUiN). W czasie postępowania syndyk otrzymuje zaliczki z tytułu wynagrodzenia;
- wynagrodzenie osób, które za zgodą sędziego-komisarza zostały zatrudnione przez syndyka albo którym za zgodą sędziego-komisarza zlecono wykonanie czynności;
- należności z tytułu składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowne i chorobowe od wynagrodzeń osób, o których mowa w pkt. 1 i 2;
- koszty obwieszczeń i ogłoszeń;
- koszty postępowania dowodowego oraz wysłuchania;
- koszty zgromadzenia wierzycieli, wydatki poniesione przez radę wierzycieli oraz wynagrodzenie członków rady;

Członkowi rady wierzycieli przysługuje prawo do zwrotu koniecznych wydatków związanych z jego udziałem w posiedzeniu rady wierzycieli. Za udział w posiedzeniu sędziego-komisarza może przyznać członkowi rady stosowne wynagrodzenie. Wynagrodzenie to nie może przekraczać 3% miesięcznego przeciętnego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw w czwartym kwartale roku poprzedniego, ogłoszonego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego. Wynagrodzenie oraz zwrot wydatków wchodzi w skład kosztów postępowania (art. 211 PUiN).

Według ustawy kolejną grupą wydatków postępowania upadłościowego są wydatki obejmujące likwidację majątku upadłego. Należą do nich (art. 230 ust. 3 PUiN):

- koszty likwidacji masy upadłości;
- wynagrodzenia pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwie upadłego należne za okres po ogłoszeniu upadłości oraz odprawy i odszkodowania związane z rozwiązaniem umów o pracę przysługujące tym pracownikom;

- należności z tytułu składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowne i chorobowe od wynagrodzeń osób, o których mowa w pkt. 2;
- podatki i inne daniny publiczne należne za okres po ogłoszeniu upadłości;
- koszty prowadzenia działalności gospodarczej po ogłoszeniu upadłości.

Opierając się na tym podziale kosztów postępowania upadłościowego można uporządkować koszty całego procesu upadłościowego. Systematykę i klasyfikację tych kosztów upadłości przedstawiono na rysunku 1. Wyodrębnienia kosztów zarówno jeszcze przed postawieniem jednostki w stan upadłości, jak i tych w procesie upadłościowym można dokonać w tradycyjnym rachunku kosztów¹⁴. Pozyskiwanie informacji z tradycyjnego rachunku kosztów jest łatwe i tanie, gdyż ma ono charakter systematyczny i okresowy, będąc równocześnie elementem obligatoryjnego systemu ewidencyjnego rachunkowości finansowej. Wyodrębnienie kosztów upadłości w specjalnym zespole kont pozwoliłoby na porównywanie ich wielkości w każdym momencie działalności z innymi pozycjami – bilansowymi czy pozycjami z rachunku zysków i strat.

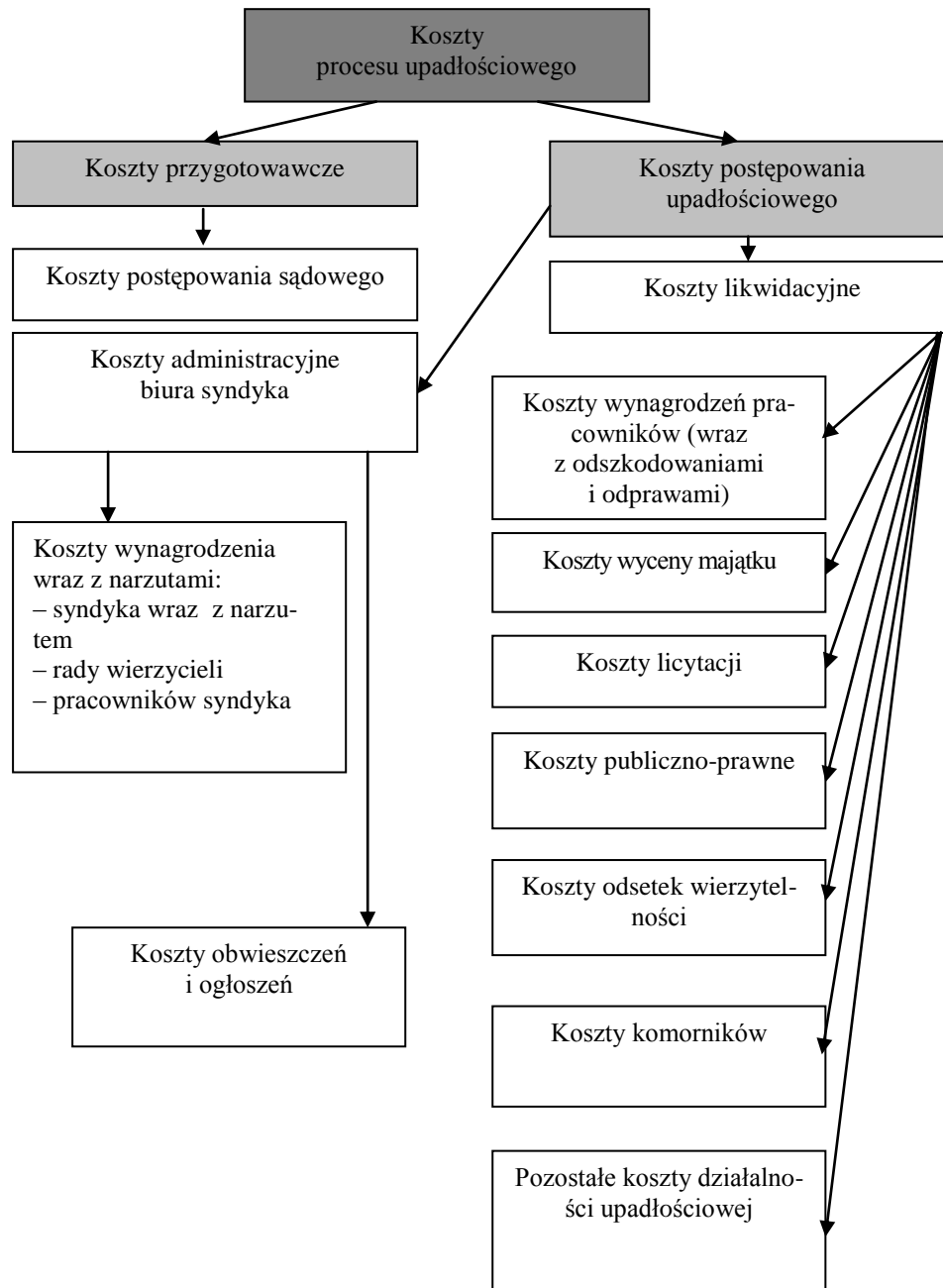
Po zmierzeniu wyodrębnionych kosztów upadłości w wielu przypadkach może się okazać, że lepszym wyjściem byłby układ pomiędzy upadłymi a wierzycielami. Jeżeli majątek niewypłacalnego dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania, to sąd oddali wniosek o ogłoszenie upadłości.

---

¹⁴ Więcej H. Chłodnicka, Koszty upadłości w tradycyjnym rachunku kosztów – próba ich wyeksponowania, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, nr specjalny, 77/21, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2004, s. 7–15.

Rys. 1. Klasyfikacja kosztów postępowania upadłościowego

Źródło: opracowanie własne

W większości wypadków majątek dłużników jest tak mały, że pokrywa jedynie koszt postępowania upadłościowego. Czy jest więc sens, aby prowadzić takie postępowanie, skoro wierzyciele i tak nie zostaną zaspokojeni? Wydaje się, że znowelizowane prawo upadłościowe wymaga dalszego dopracowania ze względu na powstające potrzeby zmian.

4. ZAKOŃCZENIE

W procesie upadłości syndyk składa sędziemu-komisarzowi, w terminach przez niego wyznaczonych, sprawozdania ze swych czynności oraz sprawozdanie rachunkowe. Sprawozdanie rachunkowe musi obejmować wszystkie wpływy i wydatki za dany okres sprawozdawczy ze wskazaniem kiedy, od kogo, za co i jaka kwota wpłynęła oraz kiedy, komu, z jakiego tytułu i jaką kwotę wypłacono. Do sprawozdania powinny być dołączone dokumenty potwierdzające zamieszczone w nim informacje. Między informacjami o przychodach i kosztach, umieszczonymi w sprawozdaniu z czynności, a informacjami zawartymi w sprawozdaniu rachunkowym jest ta różnica, że pierwsze dotyczą przychodów i kosztów w momencie ich powstania (co nie zawsze skutkuje jednoczesnym przepływem środków finansowych), a drugie dotyczą rzeczywistego przepływu gotówki. Z porównania tych dokumentów można wyciągnąć wnioski dotyczące stanu finansowego masy, w tym zwłaszcza można stwierdzić, czy zobowiązania i należności masy są regulowane na bieżąco. Sprawozdanie ostateczne syndyk składa po ukończeniu czynności – z chwilą ustania upadłości, a więc po ukończeniu postępowania, po wykonaniu ostatniego podziału funduszy masy albo po umorzeniu upadłości. Sprawozdanie ostateczne rozpatruje sędzia-komisarz po wysłuchaniu w miarę potrzeby i możliwości syndyka i członków rady wierzycieli.

Postanowienie sądu o zawieszeniu postępowania upadłościowego ogłasza się przez obwieszczenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym oraz w dzienniku o zasięgu lokalnym oraz doręcza się upadłemu, syndykowi oraz członkom rady wierzycieli. Z dniem uprawomocnienia się postanowienia o zakończeniu postępowania upadłościowego upadły odzyskuje prawo zarządzania swoim majątkiem i rozporządzaniu jego składnikami.

Bardzo uzasadnione wydaje się stwierdzenie, że oprócz sprawozdania składanego dla syndyka z wyraźnym zaznaczeniem kosztów i przychodów prowadzonej upadłości z wyłączeniem dokonanych płatności, sprawozdaniem najlepiej obrazującym i klasyfikującym koszty upadłości byłby rachunek zysków i strat. Wkomponowanie kosztów upadłości w sprawozdanie rachunku zysków i strat nie naruszyłoby zasad sporządzania tego sprawozdania, a mogłoby to mieć istotne znaczenie w prezentacji informacji dla użytkowników. Informacje dotyczące kosztów upadłości powinny pojawić się również w sprawozdaniu o dodatkowych informacjach i objaśnieniach¹⁵.

Warto zwrócić uwagę, że w miarę stabilizowania się w Polsce warunków gospodarki rynkowej będzie wzrastało zapotrzebowanie rynku na informacje o występujących kosztach upadłości, które obecnie w sprawozdaniach prezentowanych przez syndyków są niewidoczne w pozostałych kosztach i nie dają prawdziwego obrazu przyczyn, dla których wierzyciele nie są spłacani. W Polsce pojawiły się duże szanse dla osób z inicjatywą, umięjących przewidzieć zapotrzebowanie rynku, zachowanie konkurencji oraz zmianę

¹⁵ H. Chłodnicka, *Przesłanki zastosowania rachunku kosztów upadłości w rewizji finansowej*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie poprawy bezpieczeństwa obrotu gospodarczego*, red. B. Micherda, AE w Krakowie, Kraków 2005, s. 118.

innych zewnętrznych warunków gospodarowania, osób, które cechuje profesjonalizm i duża elastyczność działania.

LITERATURA

- [1] Bugajny M., Troniewicz G., *Prawo upadłościowe, a rachunkowość upadłego*, Rachunkowość 2003/12.
- [2] Chłodnicka H., *Koszty upadłości jednostki gospodarczej w świetle zasad rachunkowości*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. B. Micherdy w Akademii Ekonomicznej, Kraków 2004.
- [3] Chłodnicka H., *Przesłanki zastosowania rachunku kosztów upadłości w rewizji finansowej*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie poprawy bezpieczeństwa obrotu gospodarczego*, red. B. Micherda, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 2005.
- [4] Myers S.C., *Capital Structure Puzzle*, „Journal of Finance” 1984/39.
- [5] Niemczyk R., *Rezerwy w rachunkowości*, TNOiK, Bydgoszcz 2000.
- [6] Szrednicki A., Sokołowicz W., Matura S., *Prawo upadłościowe w praktyce*, C.H. Beck, Warszawa 1999.
- [7] Ustawa o rachunkowości z 29 września 1994 r. (DzU z 2009 r., nr 152, poz.1223, ze zm.).
- [8] Ustawa z 28 lutego 2003 r., Prawo upadłościowe i naprawcze (DzU z 2009 r., nr 175, poz. 1361).
- [9] Wrzosek S., *Próba sprecyzowania kryteriów kwalifikowania przedsiębiorstw będących osobami prawnymi do upadłości*, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu” 1994/668.
- [10] Zadura J., *Rachunkowość jednostek postawionych w stan upadłości – wpływ orzeczenia upadłości na sposób prowadzenia rachunkowości*, „Serwis Finansowo-Księgowy” 2000/47.
- [11] Zarzecki D., *Metody wyceny przedsiębiorstwa*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości, Warszawa 1999.

BANKRUPTCY PROCESS IN THE ASPECTS OF TAXATION AND ACCOUNTING

Bankruptcy of the leading accountant does not release the bankrupt from the continuation of the accounting at time of executive proceedings. Running business activity is related to tax obligation for entities. A bankrupt unit with a few exceptions is subjected to Individual Income Tax, Corporate Income Tax, Value Added Tax and Excise Tax. Accountancy during the process of bankruptcy is based on the Accounting Act, which concerns accountable costs. After measuring the separate costs of bankruptcy, it may show in many cases that the better solution would be to settle an agreement between the fallen and the creditors.